

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра психології**

Комишова Тетяна Павлівна

**ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ
ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА**

спеціальність 053 Психологія

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-професійною програмою
«Психологія»

Науковий керівник: кандидат
психологічних наук, доцент
кафедри психології Якимчук Б.А.

Умань – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СПРЯМОВАНOSTІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА.....	6
1.1. Теоретико-методологічні основи вивчення спрямованості особистості майбутнього практичного психолога.....	6
1.2. Характеристика типології і компонентів спрямованості особистості майбутніх практичних психологів.....	25
РОЗДІЛ 2. РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА.....	30
2.1. Програми формування гуманістичної спрямованості особистості майбутнього практичного психолога в процесі професійної підготовки.....	30
2.2. Організація формуючого експерименту.....	40
2.3. Основні результати формуючого експерименту.....	84
ВИСНОВКИ.....	89
СПИСОК ДЖЕРЕЛ.....	92
ДОДАТКИ.....	100
	ВИКОРИСТАНИХ

ВСТУП

Актуальність дослідження. Проблеми психологічної освіти і підготовки фахівців в різних сферах психологічної практики набули для вітчизняної психолого-педагогічної науки особливої актуальності. Інтерес до проблем психологічної освіти визначається потребами гуманізації всіх сторін суспільного життя, що, в свою чергу, підвищує суспільний запит на психологічні послуги, в цілому, висуває перед вищими навчальними закладами завдання підвищення якості підготовки майбутніх практичних психологів.

Професія психолога є особливим видом діяльності, який вимагає, крім знань, окремих особистісних якостей, специфічної структури світогляду. Тому разом з теоретичним знаннями і професійними вміннями, які є фундаментом будь-якої професії, молодь, яка отримує спеціальну психологічну підготовку, потребує комплексного психолого-педагогічного підходу до створення умов особистісного розвитку в процесі професійної підготовки.

Як свідчить проведений теоретичний аналіз, підготовка практичних психологів і сьогодні залишається значною мірою чисто формальною, а професійний розвиток майбутніх фахівців здійснюється стихійно. Зміни внутрішнього світу практичного психолога детермінуються лише подіями середовища, а не цілеспрямованою психолого-педагогічною роботою з майбутніми фахівцями даної галузі.

Результати вивчення літературних джерел показав, що проблема позначення змісту і структури формування професійної спрямованості особистості майбутнього практичного психолога покищо не знайшла свого науково-методичного рішення. Однак певна теоретико-методологічна база для вирішення цих завдань вже створена. В дослідженнях вітчизняних психологів (Г.С.Абрамова, А. Ф.Бондаренко, М.Й.Боришевский, Л.Ф.Бурлачук, Н.П.Зубалій, Н.Л.Коломінський, С.Д.Максименко, В.Ф.Моргун, В.А.Татенко, Т.М. Титаренко, М.В.Савчин, В.А.Семиченко, В.Г.Панок, Н.В.Чепелева, Т.С.Яценко та ін.) переконливо представлено, що

основним інструментом впливу практичних психологів, крім тестів, спеціальних психологічних методик, виступає його особистість, основним компонентом якої є гуманістична спрямованість. Таким чином, становлення і розвиток гуманістичної спрямованості особистості практичного психолога виступає як пріоритетне завдання підготовки майбутніх фахівців.

Гуманістична спрямованість розглядається нами як багатокомпонентне утворення, в структуру якого входить: високий рівень мотивації до оволодіння професією; в змісті якої домінують не тільки пізнавальні, а альтруїстичні і емпатійні мотиви роботи з людьми; готовність до співпраці і оптимістична націленість на позитивний результат психологічного впливу.

Виходячи з актуальності проблеми і її недостатньої розробки нами обрана тема кваліфікаційного дослідження: «Формування гуманістичної спрямованості особистості майбутнього практичного психолога».

Об'єкт дослідження - процес становлення особистості майбутнього практичного психолога.

Предмет - формування гуманістичної спрямованості особистості майбутнього практичного психолога в процесі професійної підготовки.

Мета дослідження полягає в тому, щоб визначити та описати специфічні особливості і обґрунтувати програму формування гуманістичної спрямованості особистості студентів-психологів.

У роботі нами були поставлені такі завдання:

1. Здійснити теоретичний аналіз категорії спрямованості особистості в системі психолого-педагогічних знань.
2. Виявити сутність і провідні характеристики гуманістичної спрямованості практичного психолога.
3. Виявити взаємозв'язок типу спрямованості майбутніх практичних психологів з іншими професійно-значущими якостями.
4. Розробити корекційно-розвиваючу програму з формування гуманістичної спрямованості особистості майбутнього практичного психолога.

Експериментальною базою дослідження виступили студенти психологи факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини загальною чисельністю близько 90 осіб. Експеримент проводився впродовж 2019р. - 2021р.

Теоретичне значення дослідження полягає в поглибленні та розширенні наукових знань про тенденції та закономірності особистісного розвитку студентів у процесі професійної підготовки, про структуру і типи спрямованості особистості, про психологічні детермінанти, які впливають на формування гуманістичної спрямованості особистості майбутнього практичного психолога, а також у виявленні зв'язків, що виникають між спрямованістю особистості майбутніх практичних психологів та іншими особистісними характеристиками.

Практична цінність роботи полягає в тому що:

- розроблено й експериментально перевірено методику по визначенню типу спрямованості особистості практичного психолога;
- розроблені рекомендації для викладачів і система завдань для самостійної роботи студентів, яка включає вправи по самодіагностики і рефлексивного аналізу індивідуальних типів спрямованості.

Апробація результатів дослідження здійснена на Всеукраїнській студентській науково-практичній інтернет-конференції «Інноваційні освітні технології в Україні: теорія та практика», яка відбулась 26 лютого 2021 р. в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини на сайті Системи неперервної освіти вчителів початкової школи.

Структура і зміст роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст кваліфікаційної роботи складає 91 сторінку. Робота містить 1 рисунок і 1 таблицю.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СПРЯМОВАНOSTІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

1.1. Теоретико-методологічні основи вивчення спрямованості особистості майбутнього практичного психолога

Особливе місце в структурі сучасної освіти займає проблема підготовки практичних психологів, оскільки від того, як суспільство уявляє собі всебічно розвинену і гармонійну особистість, залежить зміст самої освіти. Значний внесок у розробку проблеми професійної підготовки психологів внесли такі вчені як: Г.А.Балл, А.Ф.Бондаренко, Ф.Е.Василюк, І.А.Зязюн, А.В.Киричук, С.Д.Максименко, В.Ф.Моргун, В.Г.Панок, В.А.Семиченко, Н.В.Чепелева, Т.С.Яценко та ін. Роботи цих авторів значною мірою спрямовані на особистісно орієнтований підхід в сучасній освіті.

Розглядаючи поняття готовності молодого фахівця до професійної діяльності, можна сказати, що готовність є поліфункціональним і поліструктурним утворенням, яке асимілює в себе такі складові, як професійна діяльність, суб'єкт діяльності, особистість, спрямованість особистості, цінності та ціннісні орієнтації, мотиви, установки, світоглядні позиції. Професійне становлення особистості практичного психолога, як зазначає К.А.Абульханова-Славська, - складний динамічний процес, при якому особистість проходить наступні етапи свого становлення:

1- оптація - усвідомлений вибір професії з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей.

2- професійна підготовка-формування професійної (в даному випадку гуманістичної) спрямованості особистості.

3- професійна адаптація - придбання професійної ідентичності,

освоєння нової соціальної ролі, професійна спеціалізація.

4- Професіоналізм - придбання професійних і особистісних якостей, необхідних для виконання того чи іншого виду діяльності.

5- придбання індивідуального стилю діяльності як вищої форми професійної майстерності [4]

1.2. Характеристика типології і компонентів спрямованості особистості майбутніх практичних психологів

Теоретичний аналіз, здійснений в першому розділі, дав можливість виділити основні компоненти, що лежать в основі всіх видів спрямованості особистості. Основними компонентами в структурі спрямованості особистості виступають: емоційний компонент, когнітивний (пізнавальний), поведінковий і ціннісний. Поведінковий компонент спрямованості характеризує особливості прояву особистості в професійній діяльності. Включення суб'єкта в професійну діяльність супроводжується наявністю емоційних переживань, що виступає в якості основного фактора, що впливає на результативність виконуваної діяльності. Когнітивний компонент відображає рівень розуміння суб'єктом своїх професійних цілей. Компонентом спрямованості особистості виступають особливості потребнісно-мотиваційної сфери суб'єкта.

РОЗДІЛ 2

РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

2.1. Програма формування гуманістичної спрямованості особистості майбутнього практичного психолога

Аналіз результатів дослідження показав, що актуальним завданням підготовки майбутніх практичних психологів є формування гуманістичної спрямованості, де об'єктом дослідження будуть виступати відносини між учасниками психолого-педагогічного процесу, а також структура, логіка і механізми реалізації даної програми, спрямованої на формування гуманістичної спрямованості особистості майбутніх фахівців-психологів.

Концепція гуманізму, яка виступає в якості основного методологічного принципу реалізованої програми, виражається у визнанні студента центром освітньої системи.

За психолого-педагогічним підходом до студентів дану програму можна розглядати як особистісно орієнтовану, так як два суб'єкта одного процесу діють разом, є партнерами, складають рівноправний союз старшого, досвідченого з менш досвідченим.

У розвивальному навчанні викладач задає зміст навчання в зоні найближчого розвитку, студент - суб'єкт, відчуваючи пізнавальну мотивацію, опановує запропонований навчальний матеріал.

Запропонована програма спирається не тільки на пізнавальний інтерес, а робить ставку на актуалізацію потреби особистості в самопокращенні, самовдосконаленні на основі гуманістичної позиції.

Всі вищі духовні потреби людини - в пізнанні, в самоствердженні, в самовираженні, в самовизначенні, в самоактуалізації - це прагнення до саморозвитку та самовдосконалення. Останнє є невід'ємним атрибутом гуманістичної спрямованості особистості майбутніх практичних психологів.

Використання цих потреб для мотивації навчання відкриває можливості підвищення якості вищої освіти, а також сприяє особистісному зростанню.

Технологія професійної підготовки особистості студента-психолога робить ставку на внутрішню морально-вольову мотивацію процесу навчання. У зв'язку з цим однією з найголовніших цілей технології професійної вищої психологічної освіти стає формування людини, яка самовдосконалюється і самоактуалізується. Це має бути людина високої моральності, глибокого інтелекту, яка би володіла зрілим рівнем потреби в самовдосконаленні.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дозволили зробити наступні висновки:

1. В процесі проведення теоретичного аналізу показана актуальність проблеми формування гуманістичної спрямованості як пріоритетної особистісної якості майбутніх практичних психологів. Показано, що проблема особистісного розвитку майбутніх психологів, і в першу чергу, - формування гуманістичної спрямованості як провідної особистісної якості, незважаючи на її важливість, ще не знайшла достатнього відображення в теорії і практиці психології.

2. Здійснено аналіз специфіки та особливостей прояву різних типів спрямованості особистості.

3. Виділено та описано основні компоненти, ознаки та основні типи спрямованості майбутніх практичних психологів: егоцентричний, прагматичний, гуманістичний, екзистенціальний. Егоцентричний тип в роботі розглядається як спрямованість, при якій цілі, інтереси і потреби особистості носять, переважно, егоїстичний характер і займають центральне місце в ієрархії цінностей. Гуманістичний тип - це такий тип спрямованості, при якому цілі, інтереси і потреби інших людей набувають першорядного значення. У спілкуванні такі люди толерантні, автентичні, відкриті, емпатійні. Екзистенціальний тип спрямованості характеризується домінуючою потребою у внутрішньому аналізі свого життя. Ця спрямованість

характеризується високим рівнем самоаналізу, прагненням до самореалізації та самовдосконалення.

4. Здійснено психологічний аналіз професійної специфіки спрямованості особистості психолога на сучасному посткласичному етапі розвитку і становлення психолого-педагогічної науки. Виділено і описано необхідні, базові для практичного психолога, професійно важливі якості та особливості особистості. Виділено основні компоненти спрямованості: потребнісно-мотиваційний, поведінковий, емоційний, когнітивний. Визначено їх значення і роль в цілісній структурі особистості сучасного практичного психолога. Показано значення і роль спрямованості в цілісній структурі особистості сучасного практичного психолога.

5. Позначений концептуальний підхід, який би розглядав гуманістичну спрямованість особистості як особистісної цінності, яка піддається формуванню в спеціально створених умовах цілісного всебічного навчання і розвитку особистості. Виділена і описана сукупність цих умов.

6. Розроблено методику діагностики типології спрямованості особистості, показані її діагностичні можливості по виявленню типу спрямованості особистості практичного психолога. Показана можливість її використання як інструменту діагностики різних типів спрямованості особистості у майбутніх практичних психологів.

7. У процесі дослідження розроблена, апробована і адаптована комплексна психолого-педагогічна програма з формування гуманістичної спрямованості особистості студента психолога. За результатами її реалізації показана можливість цілеспрямованого формування гуманістичної спрямованості майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки у закладах вищої освіти.

Аналіз і інтерпретація результатів експериментального дослідження дозволяють констатувати факт того, що гуманістична спрямованість формується за участю випробовуваних в комплексній розвивально-корекційній програмі та має вірогідну тенденцію до підвищення.

Однак разом з тим, можна стверджувати, що проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Передбачається, що перспектива її розвитку знаходиться в більш глибокому і всебічному (що включає більш тривалі періоди дослідження) аналізі та розгляді цілісної системи процесу підготовки майбутніх психологів до професійної діяльності. Можливо подальше створення принципово іншої, заснованої на результатах всебічних досліджень, структури психолого-педагогічного процесу, яка б включала обов'язкову індивідуально-особистісну систему, логічно взаємопов'язаних психолого-педагогічних заходів, що включають багаторівневу, полікомпонентну психолого-педагогічну тренінгову програму.

Проведене дослідження дозволяє намітити подальші напрямки роботи по розробці проблеми професійної підготовки майбутніх практичних психологів, а саме: виділення ефективних психодіагностичних методик особистісного розвитку майбутніх психологів, дослідження сензитивних періодів розвитку особистості, виділення ефективних способів впливу, дослідження в області мотиваційної сфери особистості і т.д. Вивчення психологічних проблем особистісного розвитку практичних психологів сприятиме підвищенню якості їх професійної підготовки та ефективності діяльності.